

— М_амо?

Ані звуку. Та дівчина й не чекала відповіді. Мама померла чотири дні тому, і Кіра розуміла, що душа її вже полишає.

— Мамо, — тихо повторила, прощаючись. Вона ніби відчувала цей відхід — як шкірою відчуваєш нічний вітерець.

Тепер вона зовсім сама. Стало самотньо, непевно й надзвичайно сумно.

Колись це була її мати — привітна й життєрадісна жінка на ім'я Катріна. Потім, після короткої раптової хвороби, від Катріни лишилося тіло, де поки жила душа. Після чотирьох заходів і чотирьох світанків зникла й вона. Тепер це було просто тіло. Прийдуть копачі й засиплють плоть, але її однаково з'їдять пазуристі голодні істоти, що з'являються вночі. Кістки спорохнвіють, перегниють і змішаються із ґрунтом.

Кіра рвучко витерла очі, що раптом засльозилися. Вона любила матір і страшенно за нею сумуватиме, але настав час іти. Дівчина встромила ціпок у пухку землю, сперлася на нього й підвелася.

Уставши, ніяково роззирнулася. Вона була ще молода й не знала смерті, яка досі оминала їхню з матір'ю крихітну сім'ю. Бачила, звісно, чужі обряди. Зараз теж дехто сидів неподалік, посеред широкого смердючого Поля прощання, схилившись над тими, по кому лишилися рідні душі. Вона знала, що десь тут жінка на ім'я Гелена спостерігає, як душа покидає тіло її зарано народженого немовляти. Гелена прийшла на поле тільки-но вчора. Над немовлятами не треба сидіти чотири дні: їхні легесенькі душі, які щойно прибули в цей світ, відлітали швидко. Отже, Гелена скоро повернеться в село, до родини.

А в Кіри родини тепер не було. Як і дому. Хатину, де спали вони з матір'ю, спалили. Так завжди роблять після хвороби. Маленька споруда, яка була їй єдиним відомим домом, зникла. Дівчина бачила далекий дим, сидячи над тілом. Доки відлітала материна душа, вітер здіймав у небо спопелілі тріски дитинства.

Вона боязко здригнулася. Страх був обов'язковою складовою життя. Завдяки йому люди зводили житла, знаходили їжу й вирощували поживу. Із цієї-таки причини напихваті тримали зброю. Був страх холоду, хвороб і голоду. Був ще й страх звірів.

Страх пронизав Кіру, поки та стояла спершись на ціпок. Вона востаннє подивилася на тіло, що колись було матір'ю, й замислилася, куди піти.

* * *

Подумалося про відбудову. Якщо вийде знайти помічників (хоча це навряд), будувати хатину недовго — надто цієї пори, на початку літа, коли гілки гнучкі, а попід річкою вдосталь густого мулу. Вона часто спостерігала, як будуються інші, й розуміла, що, мабуть, зможе й собі спорудити якусь хижу. Нехай навіть перехняблену і з кривим комином. Дахові дати раду складніше, бо з хворою ногою важко лазити нагору, але вона щось вигадас. Побудує собі хатину, а тоді дасть раду і з проживанням.

Материн брат мовчки сидів неподалік два дні, але не над своєю сестрою Катріною, а над тілами дружини, запальної Солори, й немовляти, яке навіть не дожило до імені. Вони кивнули одне одному, як знайомі. Та материн брат уже пішов, бо час його прощання добіг кінця. Вдома чекала малеча: у них із Солорою, крім того, через якого вона померла, було ще двоє. Малі, односкладові — Ден і Мар. «Може, я за ними пригляну», — промайнула думка, доки Кіра уявляла своє майбутнє в цьому селі. Та не встигла вона над цим замислитись, як уже знала: їй не дозволять. Солорину малечу розберуть, розподілять між тими, в кого нема нащадків. Здорових, міцних дітей цінували, бо після ретельного вишколу вони робитимуть свій внесок у родину й стануть бажаною парою.

Кіри ніхто не побажає. І не бажав ніхто — крім матері. Катріна часто розказувала доньці про її

народження — народження кривоніжки-безбатченка, за життя якої треба було боротися.

— І по тебе прийшли, — шепотіла ввечері, у хатині, над яскравим полум'ям, підкинувши дров. — Ти лише вчора народилась і не мала навіть односкладового немовлячого імені...

— Кір.

— Саме так: Кір. Мені принесли їсти й хотіли забрати тебе у Поле.

Так робилося, так було заведено — зрештою, віддавати неназване скалічене немовля землі, перш ніж з'явиться душа, що перетворить його на людину, милосердно. Однак вона мимоволі здригнулася.

Катріна погладила доньку по голові й нагадала:

— Вони не хотіли зла.

— Вони не знали, що це я, — кивнула Кіра.

— Це ще й не була ти.

— Нагадай, чому ти їм відмовила, — прошепотіла Кіра.

Мати замислено зітхнула.

— Я розуміла, що вже не матиму дітей. Твого батька забрали звірі. За кілька місяців до твого народження він не повернувся з полювання. Отже, я більше б не народила. Звісно, — повела вона далі, — може б, мені й дали згодом росити сироту. Але, тримаючи тебе, я вже тоді — коли душа ще не з'явилася, зате крива ніжка ясно вказувала, що ти навіть не бігатимеш, — бачила ясні очі. Я помітила в них народження

чогось незвичайного. А пальці в тебе були довгі й красиві...

— І сильні. У мене були сильні руки, — задоволено зауважила Кіра. Вона чула цю розповідь уже багато разів і щоразу з гордістю оглядала свої сильні руки.

— Вони міцно вп'ялися мені в палець і не відпускали його, — засміялася мати. — Відчуваючи, як чіпко ти тримаєшся, я не могла віддати тебе й просто відмовила.

— На тебе сердилися.

— Так. Але я не відступилася. Та й батько мій тоді ще був живий. Старий уже, чотирискладовий, людьми порадкував як старший вартовий зі стажем. Його поважали. Якби твій батько не помер на зтяжньому полюванні, він би теж став дуже поважним очільником. Його вже обрали вартовим.

— Назви мені батькове ім'я, — попросила Кіра. Вогнище освітило материну усмішку.

— Крістофер. Ти ж знаєш.

— Але мені подобається, як воно звучить. Як ти його вимовляєш.

— Продовжувати?

Кіра кивнула.

— Ти не відступилася. Ти наполягла, — нагадала дівчина.

— Однак мені довелося пообіцяти, що ти не станеш тягарем.

— Я ж не стала?

— Звісно, ні. Сильні руки й мудра голова компенсують тобі скалічену ногу. Ти витривала й надійна помічниця у ткальні: всі, хто там працює, так кажуть. Та й нога твоя порівняно з розумом — дурниці. Які ти казки малечі розповідаєш, які картинки твориш словами й нитками! А як вишиваєш! Такої вишивки, як твоя, люди досі не бачили. Моїй до неї дуже далеко! — мати змовкла й засміялася. — Ну, досить. Не змушуй тобі лестити. Не забувай: ти ще мала, часто вперта, й уранці, Кіро, ти забула прибрати в хаті, хоч обіцяла.

— Завтра не забуду, — сонно сказала Кіра, притулившись до матері на високій підстилці для сну й зручніше влаштувавши скривлену ногу на ніч. — Обіцяю.

* * *

Та зараз їй уже ніхто не допоможе. Родини не лишилось, а в селі вона не надто помічна. Кіра щодня допомагала у ткальні, підбирала обрізки й рештки, але скалічена нога зменшувала її роботу — а в майбутньому й жіночу — цінність.

Авжеж, жінкам подобалися кумедні казки, якими вона забавляла невтомних дітлахів, і її невеликі вишивки, але все це були забавки, а не робота.

Сонце, яке вже не сяяло над головою, а дарувало Полю прощання тіні дерев і тернових кущів на межі, вказувало, що полудень давно минув. Забувшись у сумнівах, вона просиділа тут надто довго. Ретельно позбирала шкури, на яких чотири ночі спала, охороняючи материну душу. У холод-

ному кострищі лежав кіптявий попіл. Вода закінчилась, їжа теж.

Повільно, спираючись на ціпок, Кіра пошкандибала до стежки, яка виведе в село; усередині ще жевріла надія, що її там чекають.

На краю поля малеча вовтузилась у вкритій мохом землі. Соснова глиця поприлипала до голих тіл і заплуталась у волоссі. Вона усміхнулася, бо впізнала кожного з дітлахів. Ось білявий син матиного друга — вона пригадала, як цей малий народився два літа тому. Дівчинка, чия сестра-близнючка померла, молодша від нього, ще повзає, але вже регоче й пищить з усіма, граючись у квача. Малі борюкалися, роздавали одне одному стусанці, хапалися за палички й трусили кулачками. Кіра пригадала, як сама дивилася за іграми товаришів дитинства, які готувалися до справжніх дорослих сутичок. Хвора нога заважала гратися з усіма, тому дівчина заздрісно спостерігала збоку.

Старший хлопець, восьмирічний чи дев'ятирічний замазура, ще замалий для дозрівання й одержання двоскладового імені, підвів на неї очі, прогрібаючи підлісок і складаючи галузки в купки для майбутнього вогнища. Кіра усміхнулася. Це Мет, її друг дитинства. Він жив на болотистих похмурих Багнах, був сином чи то тягача, чи то копача, і привільно гасав селом із непокірними друзями й невідчипним собакою. Часто спинявся і, як-от зараз, підсобляв чи помагав за кілька монет чи цукерку. Кіра йому

гукнула. Собачий закручений хвіст, усіяний голками й листям, глухо вдарився об землю, а хлопець виширився у відповідь.

— Уже вернулась, ага? Ну, і як там, страшно? Потвори ніччю приходили?

Кіра похитала головою й собі усміхнулася. Молодшим односкладовим дітлахам не можна було ходили у Поле, і Метові, звісно, було цікаво й трохи страшнувато.

— Ніяких потвор, — запевнила вона. — Я розвела багаття, й вони злякалися.

— Дак а Катріна вже вийшла з тіла? — спитав він своєю говіркою. Люди на Багнах жили дивні, не такі, як тут. Їх завжди можна було впізнати за своєрідною мовою та неотесаністю, й переважно на них дивилися згори вниз. Кіра не така. Мет їй дуже подобався.

— Материна душа зникла. Я бачила, як вона покинула тіло. Ніби туман. Відлетіла.

Мет підійшов, не відпускаючи пучок галузок. Співчутливо скривився й наморщив носа.

— Хата твоя сильно горіла.

Кіра кивнула. Вона знала, що дім зруйновано, хоч таємно й хотіла помилятися.

— Так, — зітхнула вона. — Разом з усім? І з п'яльцями? Мої п'яльці спалили?

— Я старався щось спасти, але майже все згоріло. Тіки твоя хата, Кіра. Не так, як від страшних хвороб. Сьодні тіки твоя мама.

— Знаю. — Кіра знову зітхнула. Колись бували хвороби, які ширилися від хати до хати, й багато

вмирало. У таких випадках палили все, а потім усе відбудовували, й галас робітників, які, рівномірно все пригладжуючи, обмазували мокрим мулом рівні дерев'яні боки нових каркасів, звучав майже святково. Повітря серед нових хат іще довго берегло палений попільний дух.

Та сьогодні свята не було. Тільки звичні звуки. Катрінина смерть не змінила нічиє життя. Раніше вона була. Тепер нема. Життя тривало.

Кіра, досі в товаристві хлопця, спинилася біля колодязя й набрала води в посудину. Звідусіль чулися сварки. До криків у селі звикли — і до різких чоловічих голосів, чиї власники боролися за владу, і до дзвінких жіночих вихвалянь та заздрісних під'юджувань, і до дратування через малечу, яка рюмсала, нила під ногами й часто потрапляла під гарячу руку.

Кіра дашком приставила долоню до очей і, мружачись від пообіднього сонця, пошукала прозір, де була її хата. Глибоко вдихнула. По молодняк далеко йти, прирічковий мул довго копати, колоди для зрубу важко підіймати й тяжко нести.

— Я мушу починати будівництво, — сказала вона Метові, який досі тримав пучок галузок у брудних подряпаних руках. — Хочеш допомогти? Удвох веселіше. Заплатити не зможу, але розкажу щось новеньке.

— Мене наб'ють, якщо галуззя не наберу. — Він уже було показав спину, та, повагавшись, знов розвернувся до Кіри й стиснено сказав: — Чув,

як балакали. Не хочуть, щоб ти оставалась. Збираються тебе вигнать, раз мамка вмерла. У Поле до звірів відправлять. Треба, казали, тягачів по тебе позвать.

Від страху в Кірі стислося нутро, та вона намагалася говорити спокійно. У Мета треба було дещо дізнатись, і переляк його лиш насторожить.

— Хто? — спитала дівчина рішучим сердитим голосом.

— Та жінки. Я чув, як вони коло колодязя балакали. Саме з купи тріски брав, і ніхто мене не помітив. Хочуть твою землю. Там, де стояла хата. Построять там загон для малечі й птиці, щоб увесь час не ловити.

Кіра широко розплющила очі від подиву. У страшну буденність жорстокості важко було повірити. Щоб обгородити своїх неслухняних дітлахів і курчат, жінки виженуть її із села на поталу звірм, які чекають у лісі слушної нагоди спустошити Поле.

— А хто найдужче виступав проти мене? — спитала дівчина за мить.

Мет замислився й почав перебирати гілля. Кіра бачила, як йому не хочеться втягуватися в її проблеми і як страшно за своє життя. Але він завжди був її другом. Кінець кінцем, роззирнувшись, чи ніхто не підслуховує, хлопець прошепотів ім'я людини, з якою їй доведеться воювати.

— Вандара.

Нічого дивного — втім, Кірине серце вмить кудись провалилося.

Кіра зразу подумала, що розумно буде вдавати, ніби вона нічого не знає. Просто прийти туди, де стояла їхня з матір'ю хатина, й почати відбудовуватися. Може, видовище її за роботою віднадить жінок, які сподіваються її видворити.

Спираючись на ціпок, дівчина просувалася людним селом. Час від часу люди помічали її присутність і коротко кивали. Усі вони займалися буденними справами, і їм було не до люб'язностей.

Кіра побачила матиного брата. Вони із сином Деном працювали на городі за хатою, де жили із Солорою й малечею. Поки дружина доживала свого віку, народжувала й помирала, город заріс бур'яном. Минуло ще кілька днів, поки він сидів у Полі з мертвими дружиною й немовлям, — і трава далі довшала. Тички, до яких попідв'язували квасолі, попадали, і тепер він сердито їх піднімав, доки Ден як міг допомагав, а молодшенька, Мар, гралась у землі на межі. Кіра бачила, як дядько стусонув сина в плече за те, що той криво тримає тичку.

Вона пройшла повз, щокроку впираючи ціпок у землю, і думала, що кивне, коли помітять. Однак дівчинка, яка гралася в землі, лиш заскімлила й сплюнула: вона, як усі діти, спробувала камінців на смак і тепер мала повен рот огидного піску. Хлопчик, Ден, зиркнув на Кіру, але не дав знати, що вітається чи впізнає: просто шулився від батькового стусана. Чоловік, материн єдиний брат, навіть не підняв очей.

Кіра зітхнула. У нього хоч помічники є. Якщо не вдасться залучити малого приятеля Мета й кількох його товаришів, доведеться самій займатися і будівництвом, і городництвом — звісно, коли дозволять лишитися.

Забурчало в животі, і вона відчула, що дуже зголодніла. Обігнувши стежкою рядок невеличких хат, підійшла до чорної купи попелу, яка лишилася від дому. Жодної речі з хатнього начиння там не було, але, на щастя, городчик і далі ріс. Материні квіти досі цвіли, а літні овочі стигли під сонцем. Принаймні на перший час буде що їсти.

Але — чи справді? Раптом із поближного гайка вибігла жінка, зиркнула на Кіру й стала безсоромно смикати моркву, яку вони садили разом із матір'ю.

— Припиніть! Це моє!

Кіра рвонула навперейми зі швидкістю, яку дозволяла розвинути скривлена нога.

Задоволено регочучи, жінка неквапливо пішла геть, стискаючи в руках моркву, вкриту кіркою бруду.